

КООРДИНАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПРОБЛЕМ БОТАНІКИ ТА МІКОЛОГІЇ

Успіхи ботанічної науки в Україні незаперечні. Науковці — ботаніки та мікологи, що працюють в академічних установах, відомчих інститутах, вищих навчальних закладах, щорічно виконують значний обсяг роботи з комплексного вивчення різноманітності водоростей, лишайників, мохоподібних, грибів, вищих рослин; морфогенезу вегетативних та генеративних органів; репродуктивної ботаніки, космічної клітинної біології, фіторесурсів; палеоботаніки; системного вивчення рослинного покриву України; наукових основ заповідної справи; інвентаризації фітогенонфонду та фітоценофонду; екології, охорони та інтродукції рослин; створення нових сортів декоративних рослин та їх застосування в озелененні населених пунктів. Можна назвати два-три десятка монографій, три-чотири сотні наукових статей, опублікованих за минулий рік фітобіологами та мікологами. Наші колеги брали участь у наукових конгресах, конференціях, нарадах, експедиціях. Особливо слід відзначити активну участь у таких заходах наукової молоді. Безперечно, учені вищих навчальних закладів, крім наукової роботи, багато сил віддають навчанню і вихованню нового покоління ботаніків і мікологів.

І все ж ці загальні міркування про наші успіхи не дають правдивої картини того, чого ж нам не вистачає для більших досягнень, і в чому причина відставання наших установ від багатьох зарубіжних партнерів у справі вивчення зеленого світу.

Причин цих чимало, але зараз я хочу зупинитися лише на одній. На сьогодні в Україні не розроблене положення про координацію наукової діяльності та конкретні механізми об'єднання зусиль вчених буквально усіх наукових

інститутів, установ і організацій країни по кожній з наукових проблем, з яких в академічних інститутах створені Наукові ради з проблем фундаментальних наук. В НАН України вже багато років діє Наукова рада з проблем ботаніки та мікології, головною установою якої є Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного. Вона працює не гірше, ніж подібні Ради в інших інститутах НАН. Переконали, що навіть краще. Але, як її Голова, я вкрай незадоволений тим, що вона дуже мало впливає на тематику ботанічних і мікологічних досліджень і результативність її виконання, не має для цього ні фінансових, ні організаційних важелів, ні підтримки з боку центральних органів влади.

Потреба в розширенні та поглибленні ботанічних досліджень на всій території України, у кожному її регіоні — особливо там, де є загроза погіршення стану рослинного покриву країни, — дуже велика. І, здавалося б, цю потребу є можливість задовольнити. Справді, наша Наукова рада покликана координувати 52 ботанічні установи та організації. Серед них, крім восьми досить сильних відділів нашого Інституту, ботанічні сади в Києві, Ялті, Донецьку та Кривому Розі, 26 ботанічних кафедр університетів та педагогічних університетів та інститутів, відповідні кафедри сільськогосподарських учбових закладів, науки підрозділи природних заповідників та деяких інших кадрових і наукових установ. У складі Наукової ради 29 висококваліфікованих ботаніків. Усі згадані наукові сили мають забезпечити виконання невирішених завдань і потреби країни в ботанічних дослідженнях. Адже роботи досить багато. Згадаємо, принаймні, дві-три важливі проблеми, які стоять сьогодні перед українською ботанікою. Моїх колег — геоботаніків і флористів вже давно непокоїть відсутність комплексного екосистемного підходу у справі використання і збереження фіторізноманітності. У 2000 році Мінекоресурсів започаткувало створення Державного кадастру рослинного світу України, який і повинен стати науковою базою ефективного відтворення і захисту біорізноманітності та керованого і регульованого використання рослинних ресурсів. У науковому плані завдання полягає в організації моніторингу за кількісними і якісними змінами рослинного світу на базі обліку цих змін за єдиною методикою та уніфікованих форм звітної кадастрової документації. Щоб забезпечити детальне дослідження

всіх об'єктів рослинного світу, тобто грибів, лишайників, водоростей, мохів, судинних рослин необхідно мати дуже багато часу або велику кількість кваліфікованих фахівців та великі кошти.

Державний облік і кадастр рослинного світу визначений Законом «Про рослинний світ», тобто обов'язковий для виконання. Це означає, що ми зобов'язані залучити до виконання цього Закону всі наявні ботанічні сили України і значно збільшити підготовку нових науковців-ботаніків. Для цього необхідно різко збільшити прийом до аспірантури за цільовим замовленням учбових закладів і наукових установ, які не мають кадрової можливості готувати аспірантів. Всю цю роботу могла б взяти на себе Координаційна рада з проблем ботаніки та мікології. На жаль, вона фактично лише одержує від координованих нею установ інформацію про підсумки конкретних щорічних наукових розробок та узагальнює їх, але не має реальних можливостей вимагати від закладів Міністерства освіти і науки та інших відомств не розпорюшувати ботанічні сили, а зосереджувати їх на вирішенні державних завдань.

Усі ботаніки усвідомлюють, наскільки важливо кожній країні мати створену на глибокій і міцній науковій основі «Червону книгу». Провідні спеціалісти Інституту ботаніки постійно розробляють критерії відбору видів рослин і грибів. Нещодавно екологічний журнал «Жива Україна» (головний редактор — академік НАН України Ю.Р. Шеляг-Сосонко) опублікував статті проф. І.О. Дудки, в яких вона висвітлила критерії первинного відбору видів рослин і грибів до третього видання «Червоної книги України». Для практичного використання цих критеріїв і системи критеріїв, для рознесення видів за категоріями Червоного списку, рекомендованих Міжнародним союзом охорони природи, необхідні знову ж таки фахівці, координація та організація їх активної роботи в цьому напрямку.

Одним словом, кожний ботанік, в якому б місті він не працював, — у Києві чи Кам'янець-Подільському, у Сімферополі чи Луцьку, у сільській чи столичній школі може знайти для себе цікавий предмет для досліджень найрізноманітніших напрямків флористики, екології та охорони рослинного і грибового царств. Ці дослідження покликана координувати керована мною Координаційна рада.

Але їй не вдається цього робити в повній мірі з таких причин. По-перше, не вистачає фахівців-флористів і систематиків; в багатьох учбових закладах і заповідниках взагалі не зустрінеш ботаніка, бо відповідні посади займають агрономи та інші фахівці неботанічного профілю. По-друге, в НАН та МОН України немає чіткої організації роботи по координації досліджень у галузі фундаментальних наук, зокрема ботаніки, мікології, зоології, гідробіології тощо. Нарешті, Міністерство освіти та науки і Міністерство охорони навколишнього середовища разом з Національною академією наук не турбуються про підготовку кваліфікованих кадрів через аспірантуру і докторантуру для своєчасного і повного задоволення потреб науки, вищої освіти та природоохоронних і природоуправлінських організацій України.

Земля, ліси, річки, луки, степи, заповідні території, вся фітосфера України — це найбільше, найцінніше, найважливіше багатство України. Дбати про це багатство — наш, усіх ботаніків, обов'язок. Я був би дуже вдячний, якби науковці ботанічних, екологічних, природоохоронних кафедр, державні службовці, які працюють у системі Міністерства охорони навколишнього середовища, члени Наукової Ради НАН України з проблем ботаніки та мікології, усі читачі «Українського ботанічного журналу» відгукнулися на підняті мною питання і висловили своє бачення шляхів об'єднання зусиль українських ботаніків для їх успішного вирішення. Чекаю Ваших листів, шановні колеги.

К.М. СИТНИК